

Militaire Spectator.

Dingsdag, den 20ten Augustus.

De *Militaire Spectator* verschijnt op onbepaalde tijden. Men abonneert zich voor 10 nummers, bij alle Postdirecteuren en Boekhandelaren, door het geheele Koninkrijk à f 2, 25, franco per post. De Jaargang zal de 40 nummers niet te boven gaan. Alle uzzendingen geschieden, franco, aan de Uitgevers BROESE & Comp. te Breda, met het opschrift: *Voor den Militairen Spectator*.

INVALLENDE

GEDACHTEN EN DENKBEELDEN

OVER

VERSCHILLENDE ONDERWERPEN.

S'il m'échappe quelque chose qui déplaît, je proteste à l'avance contre l'intention qu'on pourrait me prêter: il est difficile, en toute occasion de revêtir la vérité de couleurs douces et agréables.

LE ROUX-DUCHATELET.

III.

Onder de wapenkorpzen, die zich het meeste beijverd hebben, om zich tijd en gelegenheid ten nutte te maken, verdient voorzeker het wapen der artillerie genoemd te worden, dank zij den onbeperkten ijver der chefs, welke met de hooge leiding van dat wapen, bij het leger te velde, belast waren. Wij behoeven hier geene namen te noemen; want wie kent, wie waardeert ze niet? Ook zij, die eenig belang in den roem van dit wapen stellen, zullen derzelve bemoeijingen in dit opzigt op waren prijs weten te schatten, en *Spectator* maakt er zich vooraf reeds een genoeg uit, om, in vervolg van tijd, een uitvoerig relaas van het verrigte, de gedane proefnemingen en de verkregene uitkomsten der artillerie van het leger, aan zijne lezers te kunnen mededeelen.

Het zal dan ook welligt te zeer gewaagd toeschijnen, dat *Spectator* eene kleine opmerking op de reeds gedane proefnemingen, vooral bij de praktische oefeningen, in het midden durft brengen; dan wij stellen die slechts, als eene zijner invallende gedachten, ter neder.

De ondervinding heeft namelijk geleerd, zoowel in het werkdadig gebruik van dat wapen tegen den vijand, als bij de praktische oefeningen tegen de schijf, hoe gering het aantal der geworpene of geschotene granaten is, welker buizen het vuur aan de springladingen, (die in de granaten zijn opgesloten) mededeelen.

Twee gevallen kunnen hierbij plaats hebben, namelijk:
1° Dat de buis der granaat, bij het verlaten van den vuurmond, niet ontstoken is geworden, en

2° Dat de ontstoken buis uitgebrand en evenwel geene ontvlaming der springlading veroorzaakt heeft.

Wat het eerste geval betreft, wij weten dat alle mogelijk te nemen voorzorgen, om in dat gebrek zooveel doenlijk te voorzien, zijn voorgeschreven, en dat zulks werkelijk een voorwerp van proefneming is geweest en altijd nog is; doch wat het tweede geval betreft, - dat toch dikwerf genoeg voorkomt - gelooven wij, dat hierbij nog iets te beproeven overblijft, waarop wij dan ook in deze oogenblikken de aandacht wilden vestigen.

Ieder die slechts eenigzins met dat wapen bekend is, weet, dat ook de buizen van de granaten der veld-houwtijzers, op eene bepaalde lengte aan het onderste gedeelte, schuins of sluitsgewijze worden afgesneden, om, wanneer dezelve in de granaat zijn ingedreven, bij het gebruik, te zekerder de springlading te doen ontvlammen; dewijl de ondervinding geleerd heeft, dat de brandsas, in de enge cilindrische opening der buis opgesloten, aan de monding of ketel derzelve ontstoken zijnde, hare voeding van de zuurstof der buitenlucht ontvangende, ook hare vlam alleen buitenwaarts uitwerpt. Door de sluitsgewijze afsnijding, heeft men alzoo een gedeelte der brandsas met de springlading in aanraking willen brengen, om door de ontvlaming der eene, ook de andere te doen ontsteken.

Deze brandsas heeft echter in de gladgeboorde cilindrische opening der buis geenen steun, hoe vast zij ook moge geslagen zijn. En zoude het dan verwondering baren, dat door het indrijven der buis, in het buisgat, door een langdurig transport over steenwegen en ongelijk terrein, door het gedurig schudden en botsen, door den grooten schok van de ontstokene buskruid-lading in de ziel van den vuurmond enz., een gedeelte der sas, en vooral dat gedeelte, hetwelk schuins afgesneden is, uit de buis valt

en zich met de springlading mengt? Wij gelooven van neen; en aan deze oorzaken schrijven wij grootendeels het geval van ontsteking der buis en niet-ontsteking der springlading, in de tweede stelling bedoeld, toe.

Hierin zoude, naar ons inzien, kunnen worden voorzien, of zulks ten minste aan proeven worden onderworpen, door de buizen der granaten niet af te snijden, maar geheel te laten, en de onderste opening te verkappen met linnen, dat ontvlambaar gemaakt wordt, door hetzelfde, even als de gezwinde lont, toe te bereiden in eene pap van meelkruid, brandewijn en arabische gom. En om de communicatie van het vuur der brandsas met de springladingen des te zekerder te maken, zouden wij daarenboven voor slaan, op eene of eene halve Nederl. duim afstand van den onderkant der buis, een gat dwars door de buis en de brandsas te boren, en daardoor een stuk gezwinde lont te trekken en te bevestigen, met twee afhangende einden in de springlading.

Aan *Spectator* zijn eenige opmerkingen gezonden, omtrent het niet doelmatig aanwenden en onderrigten der sappeurs, bij de bataillons infanterie en schutterij, waaraan, onder bovenstaand rubriek, een plaatsje wordt ingeruimd.

Daarbij wordt o. a. aangemerkt, dat de gereedschappen, welke door de sappeurs worden medegevoerd, gemakkelijker tot de beantwoording der vraag leiden: welk nut men van de sappeurs, te velde zijnde, behoort te kunnen trekken; doch of dit steeds onder het oog wordt gehouden bij het gebruik, dat men van sappeurs bij onderscheidene korpsen maakt, volstrekt ontkennend zoude moeten beantwoord worden, dewijl zij veeltijds alleen tot plantons worden gebezigd.

De ondervinding had verder geleerd, hoe onhandig sommige hunner in het behandelen hunner gereedschappen waren, wanneer zij hier of daar, bij militaire wandelingen als anderzins, met het maken, zelfs van eenvoudige voorwerpen, b. v. kookgaten, belast werden; welke onhandigheid een natuurlijk gevolg daarvan is, dat zij zelden of nimmer, in soortgelijke werkzaamheden, het maken of herstellen van kleine bruggen, het doelmatig vernielen van voorwerpen, enz. worden geoefend.

De opmerker besluit daaruit, en waarin wij toestemmen, dat men uit deze opmerkingen ligtelijk zal kunnen afleiden, aan welke oefeningen men de sappeurs, onder behoorlijke leiding, zoude moeten onderwerpen, zonder daaromtrent in details te behoeven te treden, om ook hen tot die diensten geschikt te maken, welke men van hen vergen kan en in den oorlog dikwerf van hen vergen moet.

BESCHOUWING

DER

GROOTE KRIJGSWERKTUIGEN

BIJ

DE OUDEN,

IN LATERE TIJDEN, EN HEDENDAAGS. (*)

In het leven zijn tijdstippen, omstandigheden en gebeurtenissen, die niet slechts het opgewekt gevoel levendig aandoen, maar den diepen indruk zoo blijvend inprenten, dat zij, na jaren sluimering, met volle levendigheid weder voor den geest treden, wanneer eene voorkomende gelegenheid en soortgelijke omstandigheden hunne herinnering wekt. Vooral doen zulks die gebeurtenissen, welke, het spoor van het alledaagsche verlatende, met een' schijn van wonderdadigheid omgeven, ons in eenen toestand aantreffen, welke den geest tot het buitengewone stemt.

Onder deze mogen met regt die gedenkwaardigheden worden gerekend, welke de fransche veroveraar en zijne strijdgenooten op de wondervolle togten naar Egypte en Rusland, vooral op den laatsten, hebben aangetroffen, en waarvan het aandenken, bij een meertal hunner, nog levendig en versch in het geheugen is gebleven.

Een magtige tijdkring van veertig jaren (1792-1832) is verlopen, waarvan de aanvang en het einde door den eersten en laatsten intogt van fransche krijgsmagt in België, door de eerste vermeerstering en de laatste, eeuwig gedenkwaardige, verdediging van Antwerpens vijfhoek, als grenspalen worden aangewezen. In het midden (1812) verheft zich, als merkwaardig keerpunt, van den franschen overwinnings-stroom, de noodlottige heertogt naar het hooge Noorden en Europa's oostelijke grenzen, onder eene algemeene geestspanning, alleen door die geëvenaard, welke elk gemoed met bewondering vervult over den onwrikbaren heldenmoed, waarmede Oud-Nederland het overmagtigste geweld, weerstaat, en deszelfs magtelooze woede, even als de golven van den noorder-Oceaan, tegen deszelfs zeeeringen doet terugkaatsen.

En alsof het niet genoeg ware, dat magtige vloten en krijgslagers, geschraagd door de onmetelijke hulpmiddelen der met reuzenschreden vooruitgegane krijgskunst, de hun in overmaat ten dienste staande gewone krijgswerktuigen verkwistend aanwendden, om eene kleine, aan hare eigene krachten overgelaten vesting, aan de boorden der Schelde, te bestoken, - men zag hen, als wanhopende om den ijze-

(*) Een oorspronkelijke Verhandeling.

ren zin der verdedigers, langs dezen weg, te buigen, een monster-werktuig te hulp nemen, waarvan de tijden der aloude barbaarschheid, en van later krijgsvernuft, slechts een' zweem, geen voorbeeld weten aan te wijzen.

Geen wonder dat dit de geestspanning ten hoogsten toppunt deed stijgen, en aan die vermaarde vestingkrijgen herinnerde, waarin de fiere moed der verdedigers alleen door nieuw uitgedachte, ongehoorde aanvals-werktuigen, scheen gekneusd te kunnen worden. Terwijl ons dus de geschiedenis der beroemde belegeringen in den geest voorbij zweefde, verwijlden wij bij die van *Konstantinopel* en andere, waarbij men zich van de reusachtigste werptuigen had bediend; en rezen ook zóó levendig voor de verbeelding de kolossale vuurmonden der Moskou-Vesting en de omstandigheden, die derzelver beschouwing vergezelden, als ware het slechts een kort tijdverloop van weinige dagen, dat het voorledene van het tegenwoordige scheidde.

Thans scheen zoo wel een tijdmatig als belangrijk onderwerp te zullen opleveren, het overzicht en de vergelijking der ontzagelijke strijdwerktuigen van ouden en lateren tijd, zoo om hen, die met dezelve min gemeenzaam mogten zijn, eene nadere niet onbelangrijke bekendheid te verschaffen, als om, door beschouwing van derzelver nut en bezwaren, hun juist gehalte vast te stellen.

Eindelijk had, na ongeloofbare inspanningen, het, door moorddadige gevechten en ongehoorde ontberingen, zoo zeer gesmolten fransche leger de eindpaal van deszelfs voorbeeldeloozen togt, deszelfs schijnbaar doel, bereikt, toen het den 14den September 1812, van de aangrenzende hoogte, de talloze torenspitsen der onoverzienbare stad ontdekte, met eene soortgelijke geestverrukking, als de aan schipbreuk ontworstelde eene veilige haven, - en het aan deszelfs noodlot overgelatene, aan ondergang gewijde *Moskou* zegevierend binnenrukte.

Maar reeds bij de eerste schrede gevoelde zich elk door eene onverklaarbare ontzetting aangegrepen. Gelijk een ontzield van alle leven beroofd ligchaam vertoonde zich de reusachtige stad, zoo rijk in herinneringen aan vroegere grootheid, nog zoo onlangs het tooneel der woeligste bedrijvigheid, thans van alle hare verdedigers, van hare geheele bevolking verlaten. Even als in het opgedolvene *Herculaneum* en *Pompeji*, heerschte het zwijgen des doods in de eindelooze straten, en den digten drom der moedig voortstrevende krijgsbenden klonk geen ander geluid in de ooren, dan de doller weergalm hunner eigene voetstappen en de trappelende hoefslagen der paarden. Terwijl de toenemende duisterheid van den invallenden nacht de onzekerheid van eenen zoo buitengewoon onheilspellenden toestand nog steeds vermeerderde, begon een rood schijnsel den hemel te verlichten; zwarte rookzuilen stegen in alle

rigtingen op; een suizend geruisch van ontketende vlammen, door den stormwind voortgezweept, trof het gehoor, en onder het kraken der gebinten, het dof gedreun der instortende muren, zwom weldra de onmetelijke stad in eenen oceaen van vuur, waarvan de golven vijf dagen lang in alle rigtingen voortwentelden, de heerlijke keizerstad met hare prachtige paleizen en gebouwen verzwolgen en het fransche leger, ten prijs der zoo duur betaalde overwinning, slechts eenen afzigtelijken brandstapel overlieten.

Het russische leger, door den bloedigen kamp te zeer verzwakt om den oorlogsstroom voor de hoofdstad te stuiten, werd bij den aftogt door derzelver vlammen verlicht, en was Moskou omgetrokken, om zuidelijk, in eene vaste stelling aan de Neva, nieuwe krachten tot den strijd op dood en leven te verzamelen. Terwijl de benden van onvermoeide donsche strijders, tot waarneming en verontrusting hunner tegenstanders rondzwerfende, de afzonderlijke fransche troepen en personen bij eenige verwijdering gevaarlijk werden, genoot de fransche hoofdmagt, in en om Moscouws bouwvallen gelegerd, voor het oogenblik eene even onmisbare als welverdiende rust van hare alles te bovengaande inspanningen.

Maar te zeer gewoon aan een leven, waarin gedurige afwisseling, onophoudelijke beweging en rusteloos streven tot eene tweede natuur geworden waren, was nauwelijks de eerste drang der onmisbare behoefte bevredigd, of die tot nasporing dreef elk aan, om de zoo veel vreemds en merkwaardigs bezittende stad te gaan opnemen, en zelfs in hare verwoeste grootheid te bewonderen.

Den dag na onzen intogt waren wij de stad, midden door de brandende straten, tusschen de vlammen der paleizen en instortende gebouwen, doorgesneld, om aan de andere zijde eene dekkende stelling te gaan nemen; ondanks het elk oogenblik dreigend levensgevaar, bij het doorijlen van eenen zoodanigen vuurkolk, was de indruk van grootheid, voortgebracht door den aanblik van de Moskou-Vesting, het *Kremlin*, niet uitgewischt; het *Kremlin*, ontzagverwekkend door hooge muurtransen en kanteelingen uit de grijze oudheid; luisterrijk, door de als goud en zilver schitterende torenspitsen en kerkkoepels, en merkwaardig door de vreemde bouwde der paleizen, welke het oog ontwaarde. Het gerucht vermeldde, dat *Napoleon* het aanvankelijk betrokken, doch, door de omringende vuurzee bedreigd, verwisseld had voor het veiliger, meer verwijderde Paleis van *Petrowski*, daar het Kremlin echter van de algemeene ramp verschoond en als eene oasis in de woestenij overgebleven was, had *Napoleon* hetzelve den 20sten weder betrokken.

Gebrek aan voedsel had de hevigheid des vuurstrooms doen verminderen, een geweldige plasregen de verzwakende gloed gedooft, en den 19den scheen den verschrikkelijken brand een perk gesteld, waarvan alleen de verwoes-

ting van *Troje*, *Carthago* en *Jeruzalem* het tegenbeeld leveren. Verscheidene dagen verlieden nogtans, eer de walmende rook, de steeds smeulende gloed en de telkens neerstortende gebouwen toelieten, om den uitgebranden vuurkolk en den doolhof van verwoesting, waar gloeiende assche, puinhoopen en geschroeide lijken, gedurig den voortgang stuitten, te betreden.

Zoo dit, als de verwijdering onzer aanvankelijke legerplaats, en de verpligte werkzaamheid, hadden de voldoening der begeerte in den weg gestaan, om van nader bij het inwendige der stad en het wondervol slot te gaan beschouwen, welks vlugtige aanblik eenen zoo diepen indruk nagelaten en de verbeeldingskracht zoo zeer opgewekt had. Na een tiendaagsch verblijf, verlieten wij ons veldleger, om in de Deutsche voorstad (*Niemeczki sloboda*) post te vatten, welke gedeeltelijk door de vlammen gespaard, tegen de aanhoudende guurheid van het weder eenige bedekking - voor mensch en dier even zeer noodig - opleverde, en thans verzuimde ik niet het eerste oogenblik ten nut te maken, waarover de omstandigheden de beschikking vergunden, om de lang gekoesterde en vurige begeerte te bevredigen.

In den vroegen morgen van een der laatste September-dagen, verzeld door eenen gediensigen duitscher, die mij ten gids door de kronkelpaden der verwoesting moest verstreken, was het, dat ik, van onze bijwacht aan de voorstad, den weg naar het *Kremlin* aannam. Het onstuimige weder, waarmede de korte noordsche zomer in den guren herfst was overgegaan, had voor een' scherpen droogen oostenwind plaats gemaakt, welke, als voorbode, het verstijvende wintergetijde scheen aan te kondigen. De rood opgaande zon ontwikkelde zich ter naauwer nood uit de, door de koude verdikte morgendampen en deed de scherp geteekende rookzuilen, die op vele plaatsen uit de smeulende puinhoopen van woningen en paleizen statig oprezen, en derzelve duizendvormige bouwvallen tegen het donker azuur van den wolkenloozen hemel, treffend uitkomen. Is de doortogt der lange straten eener groote stad voor elk, die onbekend dezelve voor het eerste betreedt, reeds ten niterste langwijlig, hoe vele voorwerpen ook telkens de oplettendheid boeijen, zoo moet zij eindeloos, de uitgestrektheid onmeetbaar schijnen, door de eentoonigheid van verwoesting en akeligheden, die, met onafgebroke afschuwelijkheid, op den mijlenlangen weg niets dan puinhoopen en brandstapels deed ontwaren.

Na herhaald door hindernissen, geschut, door menscheugedrang opgehouden te zijn, was thans de zoo beroemde Moskowa-vesting bereikt, waar een levendig krijgsgewoel het daar zijn van den franschen Keizer verkondigde. Hier steeg ik af, en na het geven der aanwijzing aan mijnen ordonnans, om alhier met onzen geleider mijne terugkomst te verbei-

den, naderde ik den ingang, waar ik een bekenden ordonnans officier van Napoleon ontmoette, die mij, door eene roode, de zoogenaamde heilige poort, het *Kremlin* binnenleidde.

Al dadelijk wordt de aandacht getroffen door een aantal voorwerpen van de vreemdste hoedanigheden, en het zonderling voorkomen der talrijke gebouwen, gelijk het oude paleis der Czaren, het tuighuis met tallooze en zeldzame wapenen opgevuld, de kerk en toren van *Iwan*, met geel koperen of zinkplaten bekleed, die in goud en zilvergans met het zoo beroemde vergulde kruis wedijverden; terwijl de groen en rood geschilderde daken, met ijzeren platen bedekt, zoo wel het oog streelden, als de mededeeling van het vuur hadden beperkt; zoo deze als meer andere gebouwen, gelijk een twintigtal kerken, die, in den ruimen omvang, vier pleinen vormen, veroorzaken den levendigsten indruk, door hunne wonderbare vormen, terwijl zij, als ten tafereel van de onderscheiden tijdperken der russische alleenheersching en der beide werelddelen verstreken, die zij door hunne bouw-orde vertegenwoordigen; en niet minder vreemd was de tegenstelling, door de tegenwoordige en vroegere bewoners opgeleverd. Fransche maarschalken, hooge hof- en staats-beambten, krijgslieden uit alle landen van het westelijke Europa, de lijfwacht der Tuilerien, de Egyptische mamelukken vervulden hunne dienst, daar, waar de zelfheerscher der Slavische volksstammen, door zijne Bojaren en Strelitzen omgeven, plagt te zijn.

Hoe vreemd en onderscheiden de gewaarwordingen ook mogten zijn, die deze aanblik in het gemoed veroorzaakte, zij waren nogtans volkomen overeenstemmend met het heerschend gevoel, hetwelk, sedert den aanvang onzer onderneming, door al de daarmede gepaarde omstandigheden, kenmerkend iederen boezem vervulde, namelijk, dat eener grootheid en reusachtigheid, die alle gewone maatstaven verre achter zich liet en het gewone tot het dwergachtige deed inkrimpen.

Immers, de stoutste ondernemingsgeest scheen te moeten huiveren, bij de beschouwing der krachten en handelingen, die de geschiedenis van dit korte tijdvak heeft aan te wijzen. Een leger van meer dan 600,000 strijders, 200,000 paarden en bijna 1400 vuurmonden, onderneemt eenen krijgstogt van 600 mijlen, tegen een rijk, dat een negende gedeelte der aardoppervlakte beslaat, met 50 millioenen bevolkt en door meer dan een halve millioen der beste krijgslieden van Europa verdedigd wordt, terwijl, tot volvoering van deszelfs Herkules-taak, slechts de korte tijdruimte van vier maanden vergund en het daarbij tusschen de kansen van onzeker slagen en wissen ondergang ingeklemd was. Na een' reuzenstrijd, welke het slagveld met meer dan honderd duizend lijken en stervenden bedekte, was het russische leger te zeer ontzenuwd, om het

heerlijk *Moskou* ten schild te dien, en reeds strekte de overwinnaar de hand uit naar den schitterenden zegeprijs, toen eene daad, voorbeeldeloos ontzettend, als *Saguntata* en *Numancia's* zelfopoffering, ten eenig redmiddel wierd van den vegen staat, door vernieling van het kostbaar onderpand, alleen losbaar met de zelfstandigheid van het rijk en onvoorwaardelijke onderwerping aan den overwinnaar; en thans zag deze al de vruchten zijner bloedige zegeprelen zich ontglippen en alle zijne heerschzuchtige ontwerpen als een droombeeld verdwijnen. Verlaten van deszelfs inwoners, was de oude hoofdstad en rijksetel, door zelf ontstokene vlammen verteerd, eene stad, door uitgestrektheid en bouworde, het zinnebeeld van het rijk en volk, dat zij vertegenwoordigde, eene stad, welks grenzen zes uren tijds tot doorloopen vorderden.

Zoo kolossaal als rijk en hoofdstad, even zoo waren de bijzonderheden, die vooral haar slot bevatte, met het overeenstemmend kenmerk van ontzagwekkende grootscheid gestempeld. Het gerucht vermeldde onder anderen eene klok en een stuk geschut, die alle bekende hierin ver achter zich lieten; natuurlijk dat beide den onderzoekenden krijgsmann een bijzondere belangstelling inboezemden, en mij mijne eerste schreden derwaarts deden rigten.

Ik liet mijne oogen rondweiden en ontdekte weldra, in den toren van *Jwan Weliki*, eene klok van buitengewone grootte, die de overigen, hoe aanzienlijk ook, zoo zeer te hoven ging, dat ik genegen was, haar voor de gene te houden, welke eene zoo groote vermaardheid had verworven, tot men mij deswegens beter onderrigte; ik vernam, dat dezelve alleen bij plegtige gelegenheden werd geluid, wanneer hare volle toonen, gelijk het rollen van eenen zwaren donder, door *Moskou's* geheelen omvang weergalmden, en geen wonder, daar zij bij een gewigt van 116,000 ponden en $16\frac{1}{2}$ dm. dikte, $40\frac{3}{4}$ voeten, in den omtrek, en 13 vt. 7 dm. (4 el 411 middellijn) mat.

Maar hoe verbazend groot ook, was zij nogtans slechts dwerggachtig tegen de alom beroemde *Klok* te noemen. Reeds had ik naar deze rondgezien, zonder ze te ontdekken, toen men mij midden op het plein eene met zware planken bedekte plaats aanwees, waar dezelve in eenen diepen kuil rustte. Een zwaar valluik en dubbele laddertrap verleende tot dezelve toegang, die echter, door ontredender toestand en de alhier heerschende duisternis, zoo hoogst gevaarlijk scheen, dat slechts eene overmaat van roekeloosheid en nieuwsgierigheid tot het waagstuk kon bewegen, om in dezen afgrond neer te dalen, bij het vooruitzicht om dezelve onbevredigd te verlaten. Deze kuil van welligt 50 voeten diepte, was beneden, waar zich het onderste der klok bevindt, voor een aanmerkelijk gedeelte met water en modder vervuld, waardoor de nadering en juiste afmeting even moeilijk werden.

Dat zij de grootste van alle bekende klokken wezen moet, hiervan overtuigt de eerste aanblik van dezen metaalklomp, die een indruk van verbazing te weeg brengt, reeds alvorens men eenigzins derzelve afmetingen heeft leeren kennen. (1)

Volgens onzen landgenoot *de Bruin* was haar rand met russische karakters beschreven, en met drie hoofden, in laag verheven beeldwerk, versierd. Men zou nogtans dwalen bij het denkbeeld, dat zij bestemd was geweest, om, gelijk andere klokken, in eenen toren opgehangen en bewogen te worden; dewijl hiertoe een' houten stellaadje bestemd en onder dezelve tot bevordering van den klank dezer kuil gedolven was, welke andere voor de eigenlijke plaats houden, waar dezelve onder en op last van *Boris Gudenow* (1598) is gegoten, en door dezen vorst aan de kerk geschonken; het beste middel, om zich van eene nog zoo onbeschaafde en bijgeloovige natie te doen beminnen. Toen de metaalmassa tot eene gloeiende vloeistof was gesmolten, werd door de menigte van alle standen, goud, zilver en muntspecien in dezelve geworpen, om als ware het, een offer en verdienstelijke bijdrage tot een godsdienstig doel te leveren.

Een geweldige brand, in den aanvang der achttiende eeuw, vernielde den houten toestel, welke tusschen twee torens de klok ter bedekking en ten steunpunt diende, zoodat zij in den kuil nederstortte. Het daarin aanwezig of opgeworpen water heeft de uitwerking gehad, dat het gloeiende, ongelijk en plotseling verkoeld metaal, thans inkrimpde, de klok daardoor gebersten en een ontzettend stuk van driehoekige gedaante en bijna $2\frac{1}{2}$ el (7 voeten) hoogte, uitgesprongen is; zoodat zulks eene soort van deur vormt, welke de toegang tot het inwendige zou vergunnen, indien zulks niet door het daarin zich bevindende water en de bedorven lucht werd verhinderd.

Het is moeilijk de ware oorzaak op te sporen, welke een volstrekt nutteloos voorwerp zoo langen tijd bedolven heeft doen blijven, zonder de ontzagelijke hoeveelheid metaal tot nuttiger einden te bezigen. Was het uit hulding van godsdienstig bijgeloof, bij eene onbeschaafde volksklasse, die het als heiligschennis zou hebben aangemerkt, indien men de hand aan een voorwerp had geslagen, dat eene menigte hunner, nog als een heilig over-

(1) Deze hebben den omtrek = $67\frac{1}{3}$ voet, dus de middellijn = 7 el, 257 ($22\frac{1}{2}$ vt.); de hoogte = 6 el, 930 (218 vt. $5\frac{1}{2}$ dm.) aangewezen, terwijl de dikte 0 el, 892 (33 dm.), daar bedraagt, waar de ijzeren *klepel* van 6 el, 52 (17 vt.) tegen dezelve slaat. (*) Het gewigt wordt op 444.000 ff , volgens anderen op 19200 Russische put of 633,600 ponden, berekend.

(*) Niet de klok, maar de beweegbare *klepel*, wordt getrokken, even zoo als alle klokken in Rusland bevestigd en geluid worden.

blijfsel gaat bezoeken? Ofschoon zelfs *Peter de groote* dit in eenen veel duisteren tijd niet schroomde, daar hij, om het in den slag van *Narva* verlorene geschut te vervangen, een aantal klokken deed versmelten, werd men misschien door andere beweegredenen van eene handeling weerhouden, waaraan men later, welligt, de heillooze verschijning der Franschen in het kamp van *Moskou*, als eene straf des hemels zou hebben toegeschreven? Was het eerbied voor het oude, en bewondering van het groote kunstvermogen, in het daarstellen van een gewrocht, gelijk nog nergens elders tot stand was gebracht? Deed de groote rijkdom aan metalen, uit Ruslands bergwerken, minder belang hechten aan de hoeveelheid, die hier ongebezigd overbleef? Of, was het aan de hebbelijk geworden traagheid van den min beschaafden menschelijken geest te wijten, welke zoo ongaarne het gewone spoor verlaat en het oude gebrekkige verandert? Misschien hebben al deze oorzaken gezamenlijk bijgedragen, om den duur van deze klok te verzekeren, welke ten allen tijde een voorwerp van hooge bewondering zal blijven, wanneer men bij het waarnemen van deszelfs grootheid, de zwarigheden overweegt, onafscheidelijk van het smelten en gieten eener hoeveelheid metaal van meer dan eene halve milioen ponden, verre die overtreffende, welke tot het gieten der grootste standbeelden benoodigd was, die ook nimmer uit één stuk en tot zulk eene metaaldikte gegoten zijn geworden — zelfs wanneer men zich het reusachtige beeld van *Rhodes* mogt herinneren; zoo dat de kunst en wijze, welke hierbij zijn aangewend, als allezins de aandacht waardig en voor den geschutgieter belangrijk, aangemerkt mag worden.

Een heerlijk uitzigt verleent de zich langs de rivier uitstreckende zijde der vesting, welke van eene driehoekige gedaante, als *deken* der andere stads-gedeelten, door deze omringd, aanduidt, dat zij deze achtervolgens aangebouwde ten oorsprong heeft verstrekt. Van het alhier aanwezige terras, bij het inkomen ter linker hand gelegen, ziet men op den fraaijen stroom, door graniëtkaden ingesloten, en de heerlijke brug over de *Moskwa*, terwijl de majestueuse reuzenstad zich in hare onmeetbaarheid in duizend afwisselingen ontvouwt. Alhier rigtte ik mijne schreden naar eene overdekte plaats, welke voor elk krijgsman voorwerpen van de hoogste belangrijkheid moest bevatten, en inderdaad werd ik ten uiterste getroffen door de kolossale stukken geschut aldaar aanwezig, welke alles achter zich lieten, wat de verbeelding zich van dezelve had kunnen voorstellen. Uit de Reisverhalen van de *Tott* en de beschrijving van den *Archipel* door onzen beroemden zeevoogd de Ridder van *Kinsbergen*, was mij bekend (*), dat

(*) Ook in de reize over de Middellandsche Zee, *N. A. van Rijneveld*, in het begin onzer eeuw in het licht verschenen, is de beschrijving dier buitengewone stukken geschut te vinden.

op de zeeasteelen der *Dardanellen* zich stukken van eene zoo buitengewone grootte bevonden, dat dezelve steenen kogels van 800 ponden gewigt voortslingerden, en, met verbazing ontwaarde ik, dat deze nog ver door het grootste der stukken op het *Kremlin* overtroffen werden; daar de proef bewees dat ik zonder de minste hindernis mijne zitplaats in hetzelfde kon nemen, en zulks ook bevestigd werd, toen ik naderhand gelegenheid verkreeg, door opgave hunner afmetingen, hen onderling te vergelijken. Zij kwamen mij voor als eenvoudige gedenkteekenen der kunst in het tijdperk harer eerste ontwikkeling, waarin men de gewone afdwaling van den menschelijken geest waarneemt, om al dadelijk de uiterste grenzen van werking, door buitengewone afmetingen te willen bereiken. Vooral in het Oosten heeft men als het ware gewedijverd in het vervaardigen van reusachtige vuurmonden, welke duizendvoudig de werking der grootste krijgswerktuigen, tot dien tijd gebruikelijk, overtroffen, en die men als het vermogendste middel tot verovering van vestingen beschouwde, tegen welke al die tot verdediging, te kort moesten schieten.

(Het vervolg hierna.)

OVER

BELONINGEN DER DAPPERHEID

EN

GEDENKTEEKENEN

AAN HELDENBEDRIJVEN GEWIJD.

(Vervolg van N°. 4.)

BLOIS VAN TRESLONG, de heldhaftige Watergeus, aan wien men voornamelijk de verovering van den Briel te danken had, werd tot belooning van zijne dapperheid, Gouverneur zijner vaderstad, Bailluw, Dijkgraaf, en na den dood van Boisot, Admiraal van Holland en Zeeland. Te vergeefs paaide Parma den held, met de belofte van 't *Gulden Vlies*, om hem tot afval van Nederland te bewegen: hij stond pal tegen alle aanloksele, en zelfs de ondankbaarheid zijner medeburgers, die hem later uit wantrouwen van zijne eerambten beroofden, deed hem geenszins zwichten. De fiere en edelaardige DE RIJK, de held van den *Briel* en van *Veele*, die ook grootmoedig voor Aldegonde, zich in de bres stelt; de zeeheld BOISOT, de Redder van Leiden en overwinnaar bij Roemerswale; de dappere en onverschrokken Vries HAERSMA, die toen hem de regterarm werd afgeschooten, het vaandel, zonder eenig blijk van smart te toonen, met de linkerhand grijpt en de zijnen ten strijde voert; de vier

BOETSELAARS; de vier DUIVENVOORDEN; de twee PALLANDTEN, allen door tijdgenooten geroemd, en door de nakomelingschap bewonderd, hebben nogtans — op eenige gouden ketens of eerepenningen na — bijna geene belooningen kunnen ontvangen; ofschoon zij later heerlijke eerezuilen door onze puikdichters, *Van Haren, Bilderdijk, Helmers, Feith, Loots, Tolens* of *Spandau* hebben verworven.

V. BELOONINGEN EN EEREBLIJKEN *der Nederlandsche Land- en Zeehelden, gedurende het tijdvak van het Gemeenebest. (1579 tot 1795.)*

Met het volste regt kan men het roemen, en tevens door de veelvuldigste bewijzen staven, dat de aanzienlijke *belooningen en eereblijken*, door 's lands Staten, door de Stadhouders, door de Raden ter Admiraliteit, of door provinciale en stedelijke regeringen, van Willem I af tot op de omwenteling van 1795 uitgedeeld, ofschoon misschien *minder schitterend*, meest altoos aan de heldenbedrijven of uitstekende verdiensten *geëvenredigd* waren, en aan het *grootte doel, nationale dankbaarheid, erkenning van verdiensten, en ontlamming tot nieuwe heldenbedrijven*, volkomen beantwoordden. Deze, grootendeels zeer belangrijke, belooningen waren voornamelijk de navolgende:

N°. 1. *Gouden en Zilveren Gedenk- of Eerepenningen* voor de Veldheeren of Vlootvoogden, voor bespringers van wal- len of van schepen, of ook in 't algemeen voor uitstekende bedrijven bepaald, waarvan wij reeds in de vroegste tijden der opkiemende republiek, de schoonste en veelvuldigste voorbeelden ontwaren.

Reeds in 't jaar 1573, na den vermaarden *Scheepsstrijd op de Zuiderzee*, tegen *Bossu*, lieten de Staten, door deze zege en door de gevangenneming van den vijandelijken Vlootvoogd, meesters van de Zuiderzee zijnde, aan den zegepralenden Admiraal DIRKSZON en aan zijn scheepsvolk gouden gedenkpenningen uitdeelen. De tweede held van den dag, *Jan Haring van Hoorn*, die vroeger reeds den eernaam van *Nederlandschen Horatius Cocles* verdiend had (zie n°. 7) en hier met ongelooftelijken moed en snelheid bij de takels van het admiraalschip opklouderde, de vlag van de steng rukte, maar ook in het nederklimmen doorschoten werd, kon zelf niet meer beloond worden, doch de vlag werd, onder het vreugdegejuich zijner medeburgers, in de Kerk te Hoorn opgehangen.

Na het merkwaardige *beleg en ontzet van Leiden* (1574), werden er aan alle bevelhebbers, aan de verdedigers der stad, (*van der Does, van der Werf*, e. z. v.) en aan het scheepsvolk *gouden eerepenningen* uitgedeeld, behalve de *bijzondere belooningen*, (zie n°. 4.)

Even eens verwierf, na de gedenkwaardige *Verrassing van Breda* (1590) met behulp van den turfschipper *Adriaan van Bergen*, elk Soldaat, behalve de *twee maanden soldij*, nog eenen *gouden gedenkpenning*, ter waarde van 25 guldens. Hetzelfde gebeurde na de luisterrijke overwinning, door prins *Maurits* bij *Turnhout* (1597) behaald, waar aan ieder soldaat, ter

eeuwig gedachtenis, eenen eerepenning, met het opschrift: (de zege bij *Turnhout*, Jan. 1597) werd overhandigd. Op den gedenkpenning, na de groote overwinning bij *Nieuwpoort* (2 Julij 1600) door *Maurits*, was deze held zelf afgebeeld, met een lauwerkrans boven zijn hoofd, en eenige lijken van gesneuvelden onder de voeten van zijn paard. Rondom las men de woorden: » Prins Maurits is als overwinnaar wedergekeerd, met 130 » veroverde vaandels en standaarden. »

Meestal — en deze karakteristieke trek is hoogstvereerend voor Neêrlands volk en bewindlieden, *daar het hunne ware Godsdienstigheid staaft* — verbond men met zulke uitdeelingen voorafgaande *algemeene dankdagen*, en andere plegtigheden; en onze beroemdste vlootvoogden, vooral de waarlijk nederige en godsdienstige *de Ruiters, M. H. Tromp, Piet Hein* e. a. hielden of vóór eenen gewigtigen zeeslag (gelijk *Tromp* bij *Duins*), of na de bevochtene zege, nog bijzondere bid- of dankdagen op de vloot, ten einde de Voorzienigheid om bescherming te smeeken, of dank te zeggen. Dus werden bijna alle overwinningen te lande, alle gedenkwaardige zeeslagen, of het sneuvelen van beroemde veldheeren en Vlootvoogden, door gouden en zilveren gedenkpenningen vereeuwigd, die uit den veroverden schat geslagen werden. Elke veroverde vesting, elke uitstekende daad te lande of ter zee, bragt nieuwe gedenkpenningen, nieuwe uitdeelingen, nieuwe bewijzen van nationale dankbaarheid voort, gelijk de verovering van *Breda* (1637), die van *Hulst* (1645), de dood van *Tromp*, de daden der *Evertsen* e. z. v. tot op den zeeslag van *Doggersbank* (1781).

N°. 2. *Gouden Ketens* of *Gouden Bekers* (de eersten met of zonder gedenkpenningen, meestal naar den rang der krijgshelden in waarde toenemende) waren de bijzondere belooningen der Veldheeren of Vlootvoogden, de eervolle erkentenis der verdiensten voor bijzondere uitstekende daden, voor buitgemaakte vloten, of voor de gelukkige redding van 's lands oorlogschepen, of van O. I. en W. I. koopvaarders, waarbij nog, bij de land- en zeemagt, *eere-degens, houwens, diamanten* e. a. *kruisen, edelgesteenten*, ten deele ook van vreemde Souvereinen, voorkomen. Alle voorbeelden (daar men ze met regt talloos kan noemen) hier aan te halen, zoude nutteloos zijn; wij bepalen ons tot onze beroemdste Zeehelden, en eenige minder algemeen bekende voorbeelden.

Na het gedenkwaardige ontzet van *Leiden*, ontving de zeeheld *Boisot*, als mederedder van *Leiden*, eenen *gouden keten* en *Medaille* van de overheid dier stad, en eenen tweeden van de Staten en Edelen van *Holland*, en geen der bevelhebbers in en buiten de stad werd vergeten. Aan *Evert Hendrikszoon*, den vermaarden Stamvader van het *heldengeslacht der Evertsen*, werd in 't jaar 1590 door de Admiraliteit van *Zeeland*, een *gouden beker*, met de afbeelding van een schip geschonken.

De dappere *Herman Kleuter*, die in 't jaar 1622, tegen drie *Duinkerkers* strijdende, het schip van den *Duinkerkschen* bevelhebber aan boord klampte, en in weerwil van het groot lek, dat hij in zijn schip gekregen had, den vijand onophoudelijk laag op laag gaf, tot dat zijn eigen schip zonk en hij zelf won-

derbaarlijk gered werd, was de *gouden keten* wel waardig, dien hem de raad ter Admiraliteit vereerde, en ook zijn scheepsvolk verwierf aanzienlijke belooningen.

De beroemde opbouwer der Schenkenschans, **MAARTEN SCHENK van Nidegge**, (de door zijn weifelend karakter zijnen roem verduisterde) verwierf, door de verrassing van Werle in Westfalen en eenige behaalde overwinningen, eenen *gouden keten*, ter waarde van 2000 guldens, en werd door den graaf van Leicester tot ridder geslagen.

Ook twee minder bekende zeehelden, *Bournon* en *Goethals*, verwierven *gouden ketens*, de eerste in 't jaar 1624 door een heet gevecht tegen twee Duinkerkers; de tweede, 1627, voor het veroveren van twee vijandelijke schepen. Reeds in 't jaar 1625 had men aanzienlijke belooningen aan diegenen uitgelooft, wien het gelukken zou, een of meer vijandelijke schepen te veroveren; en na den bloedigen zee-strijd van den dapperen Vlootvoogd **JOACHIM VAN GIJZEN**, op de hoogte van Cuba, tegen den Admiraal en Vice-Admiraal *van Honduras*, die eenen buit van 12 tonnen gouds in de handen der Staten deed vallen, verwierf, de eerste, eenen kostbaren *gouden keten*, en het scheepsvolk 13 maanden soldij, behalve de gewone betaling, tot belooning (1627).

Gelijken roem behaalde **JAN CORN. LIGTHART**, in zijnen heldhaftigen strijd in het Kanaal (1630) tegen 3 Duinkerkers, toen hij — bijna geheel reddeloos, en zijn schip in flarden geschooten zijnde, — zijn besluit te kennen gaf, om zich liever, gelijk **DE LANGE** en **KLAASZON**, met vriend en vijand in de lucht te laten vliegen, dan zich over te geven. De Duinkerkers deinsden af, het schip was gered, en *Lighthart* verwierf eenen *gouden keten*. Van *Piet Hein*, den hersteller der krijgstuicht en den veroveraar der Spaansche Zilvervloot, zullen wij in n°. 3 (over den buit) nader spreken. Kapitein **NIEHOFF**, die tegen 4 Duinkerkers vocht, ontving (1639) eenen *gouden keten*, en eene maand soldij voor zijn scheepsvolk, gelijk reeds (1631) *Brakel*, *Aäke Haijes* e. a. voor 't nemen van een schip.

Minder genoeg gaf den Nederlanders de verovering van *La Rochelle* onder den L^ut. Admiraal *Willem de Zoete* (genaamd *Haultain*) omdat de overwinning op geloofsgenooten behaald was. Doch verwierf *Haultain* van den Koning van Frankrijk eenen fraaijen *gouden keten*; zijn dappere kampgenoot, de Vice-Admiraal *van Dorp*, werd zelfs tot Ridder verheven; de overige bevelhebbers verwierven *gouden ketens*, en het scheepsvolk buitengewone soldij. Doch oneindig glorierijker waren de tijden van **TROMP** en **DE RUITER**. *Maarten Hpz. Tromp*, de held van *Duins*, werd herhaalde malen met *gouden ketens* en andere aanzienlijke geschenken voor zijne luisterrijke wapenfeiten beloond, en voornamelijk in 't jaar 1639, na den bloedigsten scheepsstrijd tegen de Duinkerkers, en na het vernielen der Spaansche Vloot in *Duins*, onder den stoutmoedigen *d' Ocquendo*. De *gouden ketens* en *gouden eerpennings* aan *Tromp*, de *Witte* en *Bankert* geschenken, de *ridderorde van St. Michiel*, waarmede Frankrijks Koning *Tromp* vereerde, de tallooze *Vreugdevuren*, op den algemeenen dankdag in den Haag en elders, de roem en het aanzien van de Nederlandsche zeemagt, het snuiken der Spaansche magt, alles betoogde het gewigt dier overwinning, die aan Nederlands zeemagt grootere zedelijke kracht gaf.

(Het vervolg in een volgend nummer.)

VERSCHEIDENHEDEN.

Sedert de door *Spectator* geleverde Statistieke tafel van het Duitsche Verbond (vid. N°. 1, eerste deel) is hij in staat gesteld geworden, den navolgenden nauwkeurigen, en naar de laatste volkstelling, opgemaakten staat, zijnen lezers mede te deelen.

Bevolking der Duitsche Bondstaten, op den 3 Januarij 1833, en berekening der strijdkrachten van het Duitsche Verbond.

S T A T E N .	Volkstelling op den 1 Januarij 1832.	Konting. naar het Bondsar. tikel van 1818.	Strijdk. in het jaar 1833 ger. op 1 per 100.	Aan-groei sedert 1818.
1 Oostenrijk.	10,964,295	94,822	109,643	19,821
2 Pruisen.	10,081,214	79,234	100,812	21,578
3 Beieren.	4,238,205	35,600	42,382	6,782
4 Saksen.	1,435,676	12,000	14,357	2,357
5 Hanover.	1,557,900	13,054	15,579	2,525
6 Württemberg.	1,594,671	13,955	15,947	1,992
7 Baden.	1,223,584	10,000	12,236	2,236
8 Keur-Hessen.	622,271	5,679	6,523	844
9 Hessen.	747,198	6,195	7,471	1,276
10 Holstein.	426,801	3,600	4,268	668
11 Luxemburg.	311,739	2,556	3,117	561
12 Saksen-Weimar.	233,814	2,010	2,338	238
13 Saksen-Meiningen.	137,463	544	1,375	831
14 Saksen-Altenburg.	115,189	297	1,152	855
15 Saksen-Gotha.	154,318	800	1,543	743
16 Brunswijk.	350,000	2,096	3,500	1,404
17 Mecklenburg-Schwerin.	455,032	3,580	4,550	970
18 Mecklenburg-Strelitz.	86,333	718	863	145
19 Oldenburg.	258,702	2,178	2,587	409
20 Nassau.	363,633	3,028	3,636	608
21 Anhalt-Dessau.	61,200	529	612	83
22 Anhalt-Bernburg.	40,800	370	408	38
23 Anhalt-Cothen.	36,720	325	367	42
24 Schwarzburg-Sondersh	52,284	451	523	72
25 » Rudolstadt.	62,000	539	620	81
26 Hohenzollern-Heching.	21,500	145	215	70
27 » Sigmaringen.	42,767	356	428	72
28 Lichtenstein.	6,150	55	61	6
29 Reusz. (oude tak)	25,000	223	250	27
30 Reusz. (jongste tak)	59,930	522	599	77
31 Lippe-Deilmold.	79,786	691	1,034	103
32 Schaumburg-Lippe.	23,590	240	565	46
33 Waldeck.	56,500	519	565	29
34 Hessen-Homburg.	22,900	200	465	58
35 Lubeck.	46,503	407	540	61
36 Frankfort.	54,000	479	520	35
37 Bremen.	52,000	485	1,500	202
38 Hamburg.	150,000	1,298	1,857	*)
Gotha, ontbonden 1832.		1,857		
Sommen.	36,281,578	301,637	362,815	61,178

(*) In de Saksische staten verdeeld.

Het artikel *Bemerkingen betreffende het Paardentwig der Kurassiers*, zal worden opgenomen.